

References

1. Alexandovych V. Architektura, obrazotvorche i dekoratyvno-uzhytkove mystetstvo // Istorija ukrainskoi kultury: U 5–ty tomah. – Kyiv, 2003. – T. 3: Ukrainska kultura druhoi polovyny XVII–XVIII stolit. – S. 833–925.
2. Vavryk V.R. Jubileinyi sbornik v pamyat 350–letiya Lvovskogo Stavropigiona. Vremennik. Nauchno–literaturnye zapiski Lvovskogo Stavropigiona na 1936 i 1937 roky. – Lvov, 1937. – Ch.2. – 179 s.
3. Vyzyk V. Novi dokumentalni vidomosti pro ukrainskoho gravera i drukarya seredyny XVIII stolittya Ivana Fylypovycha // Zapysky Naukovogo tovarystva im. T.Shevchenka. – Lviv, 1998. – T. CCXXXVI: Prati komisii obrazotvorchoho i uzhytkovogo mustetstva. – S. 457–463.
4. Zholtovskiy P. Grafika // Istorija ukrainskogo mustetstva: U 6 t. – Kyiv, 1968. – T.3: Mustetstvo druhoi polovyny XVII–XVIII stolittya. – 439 s.
5. Zapasko J., Isajevych J. Pamyatky knyzhkovogo mustetstva. Katalog starodrukiv vydanyh na Ukraini. – Lviv, 1984. – Knyha druga, Chastyna 1 (1701–1764). – 132 s.
6. Isajevych J.D. Dzherelni materialy z istorii ukrainskogo mustetstva XVI–XVIII st. v arhivi lvivskogo bratstva // Tretya respublikanska konferenziya z arhivoznavstva ta inshyh spetsialnyh istorichnyh dystyplin. Druga sektziya: Spetsialni istorichni dystypliny. – Kyiv, 1968. – S. 99–111.
7. Lylo O. Posmertnyi opys maina lvivskogo gravera i drukarya seredyny XVIII stolittya Ivana Fylypovycha // Zapysky Naukovogo tovarystva im. T.Shevchenka. – Lviv, 1998. – T. CCXXXVI: Prati komisii obrazotvorchoho i uzhytkovogo mustetstva. – S. 464–475.
8. Popov P. Materialy do slovnyka ukrainskyh graveriv. – Kyiv, 1926. – 137 s.
9. Rovynskiy D.A. Podrobyi slovar russkikh graverov XVI–XIX vv., Sankt–Peterburh, 1895. – T.2. – 1248 stolb.
10. Sichynskiy Volodymyr. Istorija ukrainskogo graverstva. – Lviv, 1937. – 72 s., XLIV il.
11. Slovnyk hudozhnykiv Ukrainu. – Kyiv, 1973. – 272 s.
12. Stepovyk D. Ukrainska grafika XVI–XVIII st. Evoluzija obraznoi systemu. – Kyiv, 1982. – 332 s.
13. Ukrainskyi portret XVI–XVIII st.: Katalog–albom / Avt.–uklad. G.Belikova, L.Chlenova. – Kyiv, 2004. – 351 s.: il.
14. Bialynia–Cholodecki J. Trynitarze. – Lwów, 1911. – 100 s.
15. Chwalewik E. Jan Filipowicz rytownik i drukarz (Z dziejów exlibrisu lwowskiego) // Studia nad ksiązką, poświęcone pamięci Kazimierza Piekarskiego. – Wrocław, 1951. – S. 223–239.
16. Czapski E. Spis rycin przedstawiających portrety przeważnie polskich osobosci. – Krakow, 1901. – 382 s.
17. Bénézit Emmanuel. Dictionnaire des Peintres, Sculpteurs, Dessinateurs et Graveurs de tous les temps et de tous les pays par un groupe d'écrivains spécialistes français et étrangers. – Paris, 1976. – Tome 4. – 728 p.
18. Deluga W. Grafika w kręgu Cerkwi prawosławnej i Kościoła grekokatolickiego XVII–XVIII w. // Katalog wystawy. Muzeum Narodowe w Warszawie. Muzeum okręgowe w Chelmie. – Chelm, 1993. – 41 s., 51 il.
19. Domaszewska H. Zagadnienie pierwowzoru w polskiej grafice portretowej XVIII wieku // Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie. – Warszawa, 1969. – R. XIII. – Z.2. – S. 5–52.
20. Dunikowska I. Filipowicz Jan Józef // Polski Słownik Biograficzny // Warszawa; Krakow, 1948. – T. 6. – S. 454.
21. Encyklopedyja powszechna. – Warszawa, 1865. – T. 19. – 983, [1], XIVp.
22. Estreicher K. Bibliografia Polska. – Krakow, 1894. – T. 13. – 502 s., VI s.
23. Estreicher K. Bibliografia polska. – Kraków, 1898. – T.16. – 377 s., XXXIII s.
24. Estreicher K. Bibliografia polska. – Krakow, 1901. – T. 18. – 705 s., VI s.
25. Estreicher K. Bibliografia polska. – Kraków, 1905. – T.20. – 436 s., XXIII s.
26. Estreicher K. Bibliografia polska. – Kraków, 1930. – T.28. – 411 s.
27. Katalog portretów osobosci polskich i obcych w Polsce dziatajacych. – Warszawa, 1994. – T. 4. – 499, [1]s.
28. Kawecka–Gryczowa A. Filipowicz Jan. Drukarz i rytownik w Lwowie (1741?), 1753–1765 // Drukarze dawnej polski od XV do XVIII w., Zeszyt 6: Małopolska–Ziemie ruskie / Opracowali A. Kawecka–Gryczowa, K. Korotajowa, K. Krajewski. – Wrocław–Kraków, 1960. – S. 99–101.
29. Kołaczowski Julian. Słownik rytowników polskich. – Lwów,

1874. – 88 s.

30. Kotula R. Bibliografia polskich druków lwowskich XVI–XVIII wieku. – Lwów, 1928. – 148 s.
31. Kraszewski J.I. Catalogue d'une collection iconographique polonaise. – Drezno, 1865. – 292 p.
32. Łomnicka–Żakowska Ewa. Grafika polska XVIII wieku: rytownicy polscy i w Polsce działający. – Warszawa, 2008. – 508 s.
33. Pamiętnik wystawy starych rycin polskich ze zbioru Dominika Witke–Jeżewskiego. – Warszawa, 1914. – 144 s.
34. Paszenda J. Ryciny przedstawiające Annę Omiecińską // Nasza Przeszłość. Studia z dziejów Kościoła y kultury katolickiej. – Krakow, 1993. – № 79. – S. 313–326.
35. Rastawiecki E. Słownik rytowników polskich. – Poznań, 1886. – 316 s.
36. Thieme U., Becker F. Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zu Gegenwart. – Leipzig, 1915. – Bd. 11. – 600 s.
37. Zawisza N. Filipowicz J.J. // Słownik artystów polskich. – T.II. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk., 1975. – S. 219–220.

Merdukh Yu. M., Junior Researcher of Lviv National Scientific Library of Ukraine Named By V.Stefanyk (Ukraine, Lviv), myrodux@gmail.com

Portrait gallery of Ukrainian engraver Ivan Fylypovych (middle of the XVIII century)

The article deals with the portrait heritage of Ukrainian engraver Ivan Fylypovych that is unordinary phenomenon not only in the field of publishing and book illustrations, but also in general for Ukrainian culture Continue XVIII century. Based on various sources it is found the most comprehensive register of prints portrait genre of this talented artist. It is stated that Ukrainians despite the unfavorable conditions of the colonial time made significant efforts to further development of Ukrainian culture.

Keywords: portraits, engraving, Ivan Fylypovych.

Мердух Ю. М., младший научный сотрудник, Львовская национальная научная библиотека Украины им. В.Стефанюка (Украина, Львов), myrodux@gmail.com

Портретна галерея українського гравера Івана Філіпповича (середина XVIII в.)

Исследованы портретное наследие украинского гравера Ивана Филипповича, которое является незаурядным явлением не только в области издания и иллюстрации книги, но и в целом для украинской культуры в течении XVIII в. На основании различных источников составлен чуть ли не самый полный на сегодня реестр гравюр портретного жанра этого талантливого художника. Изложенная информация сквозь призму портретируемых мастером исторических деятелей, безусловно, свидетельствует о том, что украинцы, несмотря на неблагоприятные колониальные условия этого времени все же прилагали значительные усилия для дальнейшего развития полноценной украинской культуры.

Ключевые слова: портреты, гравюра, Иван Филиппович.

* * *

УДК 94 (477): 282

Буравський О. А.

доктор історичних наук, доцент
кафедри всесвітньої історії, Житомирський державний
університет ім. Івана Франка (Україна, Житомир),
buravskij@i.ua

РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ КІНЦЯ ХУШ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. В ПОЛЬСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті проаналізовано польську історіографію, в якій досліджувалися різні аспекти діяльності Римо-католицької церкви на Правобережній Україні кінця ХУШ – початку ХХ ст. та її вплив на суспільне життя в регіоні.

Ключові слова: Римо-католицька церква, Правобережна Україна, суспільне життя, польська історіографія

Метою даної статті є аналіз історіографічного доробку польських науковців, пов'язаного із вивченням різних аспектів діяльності Римо-католицької церкви на Правобережжі та її впливом на українське населення, суспільно-політичну й економічну ситуацію в регіоні.

Історія Римо-католицької церкви, її стосунки з державою, роль духовенства в економічному, суспільно-політичному, культурному та громадському житті на

Правобережній Україні кінця XVIII – початку XX ст. посідає помітне місце в польській історіографії.

У польських публікаціях кінця XVIII – початку XIX ст. Поділля та Волинь розглядалися в контексті історії Речі Посполитої як її невід’ємних і складових частин, ідеалізувалася роль Римо-католицької церкви в житті краю. Проте, незважаючи на їх тенденційність, у роботах зібрано цінний фактичний матеріал.

Відомості про церковні мастки знаходимо в історико-статистичних і географічних описах Подільської губернії римо-католицького священика В.Марчинсько [1] та історика й археографа О. Пшездзєцького [2].

У монографії В. Марчинського “Статистичний, топографічний, історичний опис Подільської губернії” охарактеризовано економічну та суспільну діяльність римо-католицького духовенства, костельно-монастирське землеволодіння, стан освіти на Поділлі.

Для розкриття загального становища Римо-католицької церкви в Російській імперії, порівняння церковної політики російських царів важливими є праці М. Лорета, у яких висвітлено становище Римо-католицької церкви за царювання Павла I та Олександра I [3].

Прикладом консервативного ставлення до історичної ролі РКЦ на Правобережжі в польській історіографії в XIX ст. є історико-статистична розвідка С. Бушинського [4].

У праці М. Островського досліджено діяльність білого та чорного римо-католицького духовенства в суспільно-політичному, культурному житті Поділля наприкінці XVIII – на початку XIX ст. [5]. У роботі Ш. Ашкеназі проаналізовано причини виникнення та поширення шляхетської опозиції, подано відомості про місце римо-католицького духовенства у визвольній боротьбі польського народу на території Польщі й Правобережжя [6].

Відомим польським дослідником історії римо-католицьких орденів на Правобережній Україні кінця XVIII – першої половини XIX ст. був Ян Марек Гіжицький (псевдонім Волиняк). У двотомній монографії “Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi” він висвітлював діяльність кармелітського, домініканського, капуцинського і тринітарського орденів, зокрема на теренах Волині, Поділля та Київщини. Автор проаналізував економічний стан їхніх монастирів, а також вплив на розвиток освіти регіону [7].

Освітній діяльності ордену тринітаріїв на Волині, зокрема в містечку Теофіполі, Старокостянтинівському і Кременецькому повітах, Берестечку присвячена інша робота дослідника [8].

Я. Гіжицький дорікав, що польська шляхта недостатньо дбала про костели на Волині, Поділлі та Київщині.

Варто зазначити, що праці Яна Гіжицького мають переважно описовий характер, у них переважає біографічна інформація про ченців. Однак, враховуючи насиченість їх фактичними даними, вони зберігають науково-пізнавальне значення не лише для вивчення історії волинського регіону, але й для розуміння поглядів польських істориків XIX ст. на минуле українських земель.

У роботах ксьондза Едварда Ліковського також знаходимо звинувачення на адресу польських магнатів, які недостатньо переймалися благоустрієм католицьких храмів [9;10;11].

У мемуарах Вацлава Борейка [12] та Кароля Міцовського [13] є інформація про функціонування піарських шкіл на теренах Волині, зокрема в Острозі та Межиричі Корецькому.

У монографіях Ф. Равіти-Гавронського проаналізовано участь римо-католицького духовенства в організації акцій протесту проти російської влади на Правобережній Україні (1861 р.), зокрема в костелі Св. Александра в Києві, а також дано оцінку участі українського селянства в повстанні 1863–1864 рр. [14; 15].

У брошурі ксьондза Мар’яна Токажевського “Przyczynek do historii męczeństwa kościoła rzymsko-katolickiego w diecezjach Kamienieckiej i Łucko-Żytomirskiej (1863–1930)” зроблено огляд становища Римо-католицької церкви на Правобережжі після поразки Листопадового повстання 1830–1831 рр., наведено список костелів, переданих православної церкві в Луцькій, Житомирській та Кам’янецькій дієцезіях, стан католицьких шкіл у регіоні [16].

Історіографія Римо-католицької церкви в Російській імперії в XIX – перших десятиліттях XX ст. була узагальнена М. Живчинським [17]. Він охарактеризував праці німецьких (Августина Тейнера), французьких (Луї Лескуера), польських (Станіслава Шантира, Марцелія Слечковського, Матвія Лорета, Яна Гіжицького), російських (Дмитра Толстого) істориків.

У роботах Ю. Дуніна-Карвіцького простежено особливості землеволодіння римо-католицького духовенства на Волині [18; 19].

Становище чернечих орденів єзуїтів і маріанок на Волині кінця XVIII ст. описав С. Тилус [20; 21].

Стан освіти на Правобережній Україні, як занепад після припинення діяльності єзуїтів охарактеризувала польська письменниця Олена Жепецька [22].

З історії західних губерній Російської імперії першої половини XIX ст. вивченим є Листопадове повстання 1830 – 1831 рр.

Я. Скарбек проаналізував матеріальний внесок римо-католицького духовенства під час повстання [23].

Х. Диленгова охарактеризувала становище католицького духовенства перед повстанням [24].

Я. Зьолек зосередив увагу на патріотичній позиції духовенства під час повстання [25].

Є. Яблонська-Дептула з’ясувала проблематику релігійної ідеології та релігійного життя періоду повстання [26; 27].

У роботі Я. Скарбека та Я. Зьолека вивчено становище римо-католицького духовенства та його роль у Листопадовому повстанні 1830–1831 рр. [28]. Однак автори не звернули увагу на участь у повстанні волинських римо-католицьких священиків, обмежившись лише здогадками про них.

На увагу заслуговують праці П. Гаха, у яких досліджено процес ліквідації та стан католицьких монастирів після поразки повстання в західних губерніях Російської імперії [29; 30].

У монографії Б. Лопушанського висвітлено діяльність правобережних римо-католицьких священиків у

польських таємних організаціях на Правобережній Україні, зокрема “Товаристві польського народу” та “Колі студентському” [31].

Серед польських істориків міжвоєнного періоду не існувало методологічних розбіжностей у підході до вивчення питань, пов'язаних із діяльністю РКЦ.

Зокрема, діячі історико-правової школи під керівництвом професора С. Кутшеби, розкриваючи окремі аспекти суспільно-політичного становища Римо-католицької церкви в Польщі й на теренах України, лише частково торкнулися проблем, що виникали в стосунках духовенства з державними установами Російської імперії, українськими селянами й таємними польськими товариствами [32].

Я. Рутковський відзначав, що римо-католицьке духовенство мало значну роль у господарському житті, воно було великим землевласником на Правобережній Україні лише до другої половини XIX ст. [33].

У статтях В. Плошкевича подано відомості про стосунки римо-католицького духовенства з російською владою, проаналізовано причини, які призвели до втрат римо-католицьким духовенством Правобережної України провідних позицій [34].

Післявоєнний період у польській історіографії характеризувався зростанням інтересу до історії Римо-католицької церкви й церковного землеволодіння. Цю проблему порушували Б. Кумор [35; 36; 37; 38], Ю. Муха [39]. Вони показали гостру боротьбу за землю між заможною шляхтою та римо-католицьким кліром, дослідили римо-католицький маєток. Водночас з'являються праці, що стосуються історії окремих інституцій Римо-католицької церкви. К. Гадач описав історію капуцинського ордену на теренах Правобережної України [40].

У польській історіографії 1980–1990-х рр. необхідно звернути увагу на дослідження М. Згорняка “Причини повстання 1830–1831 років у Литві, Білорусії й Україні”, у якому висвітлено участь у ньому римо-католицьких священників на території Польщі, а також частково на Правобережжі [41].

У працях Я. Ршибула [42], Я. Спижа [43], Я. Марєка [44], Л. Гребєня [45] наведено статистичні дані щодо чисельності католицьких священників, парафій, деканатів Подільської єпархії.

У новітній польській історіографії, зокрема в працях Л. Заштовта [46; 47; 48], П. Гаха [49], Б. Ваната [50] досліджено культурно-освітню діяльність римо-католицьких орденів на Правобережній Україні наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.

У статті “Польські народні школи на Україні в 1905–1914 рр.” Лешек Заштовт зазначає про роль польської шляхти й римо-католицького духовенства в розвитку освіти на Правобережній Україні в умовах русифікаторської політики царизму. Він наголошує, що приходські католицькі школи в західних губерніях Російської імперії, зокрема на Волині, Поділлі і Київщині, діяли практично до 1832 року. З цього року ці школи були ліквідовані, але деякі з них продовжували функціонувати нелегально. Були засновані також нелегальні народні школи, переважно за ініціативою шляхти й римо-католицького духовенства. У 1905–1914 рр. царська поліція розкрила на Правобережжі 299 таких шкіл (73 з них були відкриті з ініціативи

шляхти, а 63 – римо-католицького духовенства). Науковець проаналізував також асиміляційні процеси серед поляків, зокрема римо-католиків, здійснених російським царем після повстання 1863 р. на Правобережжі.

У роботі Я. Скарбека простежено динаміку чисельності парафій, філій, каплиць та монастирів у семи дієцезіях Російської імперії, зокрема в Луцько-Житомирській та Кам'янецькій наприкінці XVIII – у XIX ст. [51].

Висновок. Наукові розвідки польських істориків вирізняються прагненням довести закономірний характер руху опору римо-католицьких священників проти антипольської політики російського самодержавства, у них засуджується російська влада за утиски римо-католиків. Натомість польські вчені більше уваги приділили діяльності РКЦ на території Польщі, лише окремі дослідження стосувалися проблем, пов'язаних з економічним, суспільно-політичним, громадсько-культурним життям її на теренах Правобережної України. Загалом потрібно відзначити ґрунтовний, науково-об'єктивний підхід більшості польських дослідників до досліджуваних ними етноконфесійних проблем.

Список використаних джерел

1. Marczynski W. Statystyczno-topograficzne i historyczne opisanie gubernij Podolskiej z rysunkami i mapami : W 3-ch tt. T. 3 / W. Marczynski. – Wilno: Druk. J. Zawadzkiego typografa imperatorskiego uniwersytety, 1823. – 306 s.
2. Przewdziecki A. Podole, Wołyń, Ukraina. Odrzy miejsc i czasów: W 2-ch tt. T. 2 / A. Przewdziecki. – Wilno: Teofil Glücksberg, 1841. – 386 s.
3. Loret M. Kościół katolicki w zaborze rosyjskim za panowania Pawła I / M. Loret // Przegląd Powszechny. – T. 179. – R. 45 (1928). – S. 111–284; Loret M. Kościół katolicki w początku panowania Aleksandra I (1801–1815) / M. Loret. – b.m., 1900. – 29 s.
4. Buszyński S. Podole, Wołyń i Ukraina. – Lwów, 1862. – 147 s.
5. Ostrowski M. Historyczny zarys biskupstwa Kamienieckiego / M. Ostrowski // Przegląd Katolicki. – Warszawa, 1863. – № 63. – S. 550–551.
6. Askenazy Sz. Dwa stulecia XVIII i XIX.: Badania i Przyczynki / Sz. Askenazy. – Warszawa.: nakł. G. Gebethnera i Wolla, 1910. – 528 s.
7. Wołyniak. Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi z przedmowa Franciszka Rawity Gawrońskiego / Wołyniak. – Kraków: Nakładem OO. Karmelitów na piasku skład Gł. w księgarni G. Gebethnera i sp., 1918. – Część I. – 521 s.; Część II. – 252 s.
8. Wołyniak. Wspomnienie o Trynitariach na Wołyniu, Podolu i Ukrainie / Wołyniak. – Kraków, 1909. – 112 s.
9. Likowski E. Historia unii kościoła ruskiego z kościołem rzymskim / Edward Likowski. – Poznań: nakładem i drukiem J. Leitgebra, 1875. – 287 s.
10. Likowski E. Dzieje kościoła Unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku uważane głównie ze względu na przyczyny jego upadku / Edward Likowski. – Wyd. 2 – Warszawa: w księgarni Gebethnera i Wolffa, 1906. – Część. I. – 277s.
11. Likowski E. Dzieje Kościoła Unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku uważane głównie ze względu na przyczyny jego upadku / Edward Likowski. – Wyd. 2 – Warszawa: w księgarni Gebethnera i Wolffa, 1906. – Część. II. – 112 s.
12. Pamiętnik pana Wacława Borejka // Pamiętniki domowe, zebrane i wydane przez Michała Grabowskiego. – Warszawa, 1845. – S. 3–70.
13. Pamiętnik pana Karola Micowskiego // Pamiętniki domowe, zebrane i wydane przez Michała Grabowskiego. – Warszawa, 1845. – S. 80–249.
14. Rawita-Gawroński Fr. Rok 1863 na Rusi. Ukraina, Wołyń, Podole / Fr. Rawita-Gawroński. – Lwów : Nakładem Księgarni H. Al Tnberga, 1903. – 356 s.
15. Rawita-Gawroński Fr. Rok 1863 na Rusi. Rus czerwona i Wschód / Fr. Rawita-Gawroński. – Lwów : Nakładem Księgarni H. Al Tnberga, 1902. – 352 s.

16. Tokarzewski M. Przyczynek do historii męczeństwa kościoła rzymsko-katolickiego w diecezjach Kamienieckiej i Łucko-Zytomirskiej (1863–1930) / M. Tokarzewski. – Kraków, 1995. – 64 s.
17. Ks. Żywczyński M. Z badań i literatury o kościele katolickim w Rosji i Królestwie Polskim w wieku XIX / Ks. M. Żywczyński // *Acta Polonia Sacra*. – T. 3. – 1939. – S. 100–140.
18. Dunin-Karwicki J. Z zamglonej i niedawno minionej przeszłości. Wołyńskie opowiadania historyczne / J. Dunin-Karwicki. – Warszawa, 1901. – 220 s.
19. Dunin-Karwicki J. Z moich wspomnień / J. Dunin-Karwicki. – Warszawa, 1903. – 343 s.
20. Ks. Tylus S. Nieznane losy jezuitów na Wołyniu po kasacie 1773 r. / Ks. S. Tylus // *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*. – T. 68. – Lublin, 1997. – S. 465–469.
21. Ks. Tylus S. Trynitarze łucy w świetle wizyty generalnej 1799 r. / Ks. S. Tylus // *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*. – T. 70. – Lublin, 1998. – S. 137–206.
22. Rzepecka H. Ojczyzna w piśmie i pomnikach / H. Rzepecka. – Wydanie pierwsze. – Tom II. – Poznań-Warszawa: E.Wende i ska, 1911. – 385 s.
23. Skarbek J. Wkład materialny duchowieństwa rzymskokatolickiego w powstaniu Listopadowym 1830-1831 roku / J. Skarbek // *Roczniki Humanistyczne*. – T. XXVIII. – Zeszyt 2. – 1980. – S. 105–128.
24. Dylągowa H. Duchowieństwo przed powstaniem listopadowym / H. Dylągowa // *Duchowieństwo a powstanie listopadowe*. – *Roczniki Humanistyczne*. – T. XXVIII. – Zeszyt 2. – 1980. – S. 13–27.
25. Ziolek J. Patriotyczna postawa duchowieństwa w czasie powstania 1830-1831 roku / J. Ziolek // *Duchowieństwo a powstanie listopadowe*. – *Roczniki Humanistyczne*. – T. XXVIII. – Zeszyt 2. – 1980. – S. 79–103.
26. Jabłońska-Deptuła E. Katolicyzm łaciński w Imperium Rosyjskim w XIX wieku / E. Jabłońska-Deptuła // *Katolicyzm w Rosji i Prawosławie w Polsce (XI-XX w.)*. – b.m., 1997. – S. 260–269.
27. Jabłońska-Deptuła E. Z problematyki ideologii religijnej i życia religijnego okresu powstania listopadowego / E. Jabłońska-Deptuła // *Duchowieństwo a powstanie listopadowe*. – *Roczniki Humanistyczne*. – T. XXVIII. – Zeszyt 2. – 1980. – S. 29–78.
28. Skarbek J., Ziolek J. Duchowieństwo w powstaniu listopadowym (1830-1831) / J. Skarbek, J. Ziolek // *Nowum (Warszawa)*. – № 11–12. – 1973. – S. 33–123.
29. Gach P. Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska / P. Gach. – Lublin, 1984. – 204 s.
30. Gach P. Popowstaniowa kasata klasztorów w guberniach zachodnich cesarstwa Rosyjskiego w 1832 roku / P. Gach // *Duchowieństwo a powstanie listopadowe*. – *Roczniki Humanistyczne*. – T. XXVIII. – Zeszyt 2. – 1980. – S. 191–213.
31. Łopuszański B. Stowarzyszenie ludu polskiego (1835-1841) – Geneza i dzieje / B. Łopuszański. – Wydawnictwo literackie Kraków, 1975. – 396 s.
32. Kutrzeba S. Historia ustroju Polski w zarysie: Korona, T. 1 / S. Kutrzeba. – Lwów i Warszawa: Nakładem Księgarni Polskiej B. Połonieckiego, 1925. – 320 s.
33. Rutkowski J. Zarys gospodarczych dziejów Polski w czasach przedrozbiorowych / J. Rutkowski. – Poznań, 1923. (Післявоєнне видання. – *Historia gospodarcza Polski*). – T. 1. Poznań, 1947; T. 2. – Poznań, 1950. – 400 s.
34. Płoskiewicz W. Z dziejów dwóch diecezji kresowych / W. Płoskiewicz // *Przegląd Powszechny*. – Warszawa, 1925. – № 42. – S. 31–46.
35. Kumor B. Granice metropolii i diecezji polskich (968-1939) / B. Kumor // *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*. – T. 18-21. – Lublin, 1969-1972. – S. 185.
36. Kumor B. Kamieniecka diecezja / B. Kumor // *W Encyklopedia katolicka*. – Lublin, 2000. – T. 8. – S. 132.
37. Kumor B. Kosciół i katolicy w cesarstwie Rosyjskim (do 1918 roku) / B. Kumor // *W Odrodzenie kościoła katolickiego w byłym ZSSR*, red. E. Walewander. – Lublin, 1993. – S. 45–70.
38. Kumor B. Kosciółne stowarzyszenie świeckich / B. Kumor // *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, Cz. 1. – Lublin, 1969. – S. 253.
39. Mucha J. Organizacji a diecezji Kamienieckie do 1795 roku / J. Mucha // *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*. – Lublin.: Druk. Katolickiego Uniwersytetu, 1981. – № 30. – Z. 4. – S. 124–125.
40. Gadacz K. Kapucyni na ziemiach ruskich / K. Gadacz // *Zakony św. Franciszka w Polsce w latach 1772–1970*, T. 2 / red. J. Bar. – Warszawa, 1978. – S. 239–245.
41. Zgórnjak M. Podstawy społeczne powstania 1830-1831 roku na Litwie, Białorusi i Ukrainie / M. Zgórnjak // *Struktury ruchy ideologicznej XVIII – XIX wieku*. *Prace historyczne / Pod red. H. Kozłowskiej-Sabatowskiej*. – Zeszyt, Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego. – Warszawa; Kraków: PWN, 1986. – S. 90–97.
42. Przybył J. Kamieniec Podolski, albo trylodia na nowo przezywana / Jan Przybył. – Wrocław: Wydawn. “Nortom”, 1998. – 140 s.
43. Spież J. Dominikanie w Kamiencu Podolskim: W Pasterz i Twierdza. Księga Jubileuszowa Dedykowana Księdzu Biskupowi J. Olszańskiemu, Ordynariuszowi Diecezji w Kamiencu Podolskim / Pod red. J. Wolczańskiego / J. Spież. – Kraków; Kamieniec Podolski, 2001. – S. 249–275.
44. Marek J. Dzieje Klasztorów ojców franciszkanów dawnej prowincji Ruskiej w diecezji Kamieniecko-Podolskiej: W Pasterz i Twierdza. Księga Jubileuszowa Dedykowana Księdzu Biskupowi J. Olszańskiemu, Ordynariuszowi Diecezji w Kamiencu Podolskim / J. Marek / Pod red. J. Wolczańskiego. – Kraków; Kamieniec Podolski, 2001. – 536 s.
45. Grzebień L. Misyjna działalność jezuitów i kolegium w Kamiencu Podolskim: W Pasterz i Twierdza. Księga Jubileuszowa Dedykowana Księdzu Biskupowi J. Olszańskiemu, Ordynariuszowi Diecezji w Kamiencu Podolskim / L. Grzebień / Pod red. J. Wolczańskiego. – Kraków; Kamieniec Podolski, 2001. – 511 s.
46. Zasztowt L. Kresy 1832–1864. Szkolnictwo na ziemiach Litewskich i Ruskich dawnej Rzeczypospolitej / L. Zasztowt. – Warszawa, 1997. – 456 s.
47. Zasztowt L. Polskie szkoły ludowe na Ukrainie w latach 1905–1914 / L. Zasztowt // *Bibl. Jagiellońska*. – Kraków, 1991. – S. 87–105;
48. Zasztowt L. Zsyłka i przesiedlenia ludności Polskiej z zachodnich w głąb Cesarstwa Rosyjskiego po powstaniu styczniowym / L. Zasztowt // *Kwartalnik Przegląd Wschodni*. – Tom V. – Zeszyt 2 (18). – Warszawa, 1998. – S. 237–262.
49. Gach P. Struktury i działalność duszpasterska zakonów męskich na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska w latach 1773-1914. / P. Gach. – Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. – Lublin, 1999. – 675 s.
50. Wanat B. Życie i działalność Karmelitów Bosych w diecezji Kamieniecko-Podolskiej w latach 1622–1866 / B. Wanat // *Biblioteka Historyczna Archiwum Metropolii Lwowskiej Obrządku Łacińskiego w Krakowie*. – Seria B. – Tom 4. – Redaktor naukowy ks. Józef Wólczanski, Kraków-Kamieniec Podolski 2001. – S. 323–356.
51. Skarbek J. Źródła do dziejów rozgraniczenia diecezji łacińskich w Cesarstwie Rosyjskim w połowie XIX wieku t.1. cz.1 Diecezja kamieniecka. Diecezja łucko-żytomierska / J. Skarbek. – Lublin, 2000. – 183 s.

Buravsky O. A., *Doctor of Historical Sciences, Associate Professor of World History, Zhytomyr State University Ivan Franko (Ukraine, Zhitomir)*, buravskij@i.ua

The Polish gentry and Roman Catholic Clergy of the Right-Bank Ukraine Roman Catholic Church in the Right Bank Ukraine at the end of the XVIIIth beginning of the XXth centuries in the Polish Historiography

The article deals with the Polish Historiography in which different aspects of the work of the Roman Catholic Church in the Right Bank Ukraine at the end of the XVIIIth beginning of the XXth centuries and its influence on public life in this region are researched.

Keywords: Roman Catholic Church, Right Bank Ukraine, public life, Polish Historiography.

Буравский А. А., *доктор исторических наук, доцент кафедры всемирной истории, Житомирский государственный университет им. Ивана Франко (Украина, Житомир)*, buravskij@i.ua

Римско-католическая церковь на Правобережной Украине конца XVIII – начала XX вв. в польской историографии

В статье проанализирована польская историография, в которой исследовались разные аспекты деятельности Римско-католической церкви на Правобережной Украине конца XVIII – начала XX вв. и её влияние на общественную жизнь в регионе.

Ключевые слова: Римско-католическая церковь, Правобережная Украина, общественная жизнь, польская историография.

* * *